Optreden

Als je enige tijd in je studeerkamer actief bent geweest om de gitaarkunst machtig te worden, komt al gauw de vraag "wil je niet eens een stukje laten horen?". Even afgezien van de zinsconstructie van de vraag "wil je niet", die een soort verborgen wens tot ontkenning lijkt in te houden, doemt hiermee een nieuw aspect van het leren spelen van een muziekinstrument op: de openbare uitvoering.

Al met al een prima onderwerp voor een Gitariteit.

Op de Planken

Veel gitaardocenten en de instituten waarvoor ze werken zien de zogenaamde voordracht oefening als verplichte kost: eenmaal per jaar ben je aan de beurt voor een voorspeelavond. Voor velen een regelrechte confrontatie met datgene dat menigeen graag ontloopt: Plankenkoorts!

Het overigens is aan de voorspeelwoede van een aantal klasgenoten te danken, dat ik belangstelling kreeg voor de gitaar. Zij speelden in een keldertje aan de Amsterdamse Jacob

Obrechtstraat *Lesson for Two Lutes* en *Drewries Accordes* voor de vuist weg en maakten vervolgens een geintje met het welbekende Romance d' Amor. Het feit dat het klasgenoten waren die daar speelden, maakte de kunst opeens bereikbaar. Het feit dat het publiek waaronder een aantrekkelijke dame die ik helemaal zag zitten, vol bewondering luisterde, maakte niet alleen het gitaarspel aantrekkelijk, maar ook de aandacht en waardering van een publiek.

Dat brengt je op een belangrijke drijfveer tot het spelen voor publiek. Het willen presenteren van wat je kunt, met "egoïstische" dan wel altruïstische motieven. De een steelt graag de show, de ander doet het om zijn speelvreugde met anderen te delen. Eerlijkheidshalve geef ik toe dat zeker in het begin het showelement me wel aansprak.

Bij de uitvoeringspraktijk maak je kennis met een effect, dat zowel constructief als destructief kan werken, het effect dat men plankenkoorts noemt. Een gevoel van onzekerheid, dat je zowel kan aanscherpen als verlammen. Het gevoel dat je wordt bekeken, geanalyseerd en beoordeeld dan wel veroordeeld.

Ik herinner me mijn eerste voorspeelervaringen nog goed. Je zit met een rooie kop op de planken en voelt een harstslag als een topatleet tijdens een sprint voor een wereldrecord. Je vecht tegen een trilling in je vingers die steeds erger lijkt te worden, iedere beweging lijkt vertraagd in een dikke stroperigheid.

Je passeert moeilijke plekken in de stukjes met een ware doodsverachting op soms tweemaal zoveel snelheid als verstandig is, om er maar van af te wezen. Je hebt continu te lijden van je "kritische zelf” zoals dat in het boek "Innerlijk Musiceren" zo raak wordt beschreven, je ingebouwde criticus die je de moeilijke plekken en de kansen om uit te glijden al een paar maten van tevoren laat weten, zodat het gegarandeerd misgaat.

Een gevoel alsof je naar de tandarts moet, iets dat zich op de dag van het concert ontwikkelt, zijn hoogtepunt op het toneel vindt en uren daarna nog niet helemaal weg is, zeker als je met een gevoel voor meedogenloosheid je eigen optreden tot op het bot analyseert en de passages die goed gingen niet kunt vinden.

Als je dit leest, kun je me een zekere mate van masochisme niet ontzeggen, denk ik. Misschien was/is dat ook wel zo. Masochisme impliceert pijn, en dat gevoel had ik dan achteraf ook vaak.

Toch is er het een en ander veranderd sinds de eerste wankele schreden op het toneel.

Toen ik voor het eerst voorspeelde, was ik een jaar of 20, ik had twee jaar de autodidact uitgehangen en anderhalf jaar gitaarles gehad. Dat voorspeeluurtje van de Muziekschool was eigenlijk mijn allereerste presentatie-ervaring na een spreekbeurt over hamsters vroeg op de middelbare school.

In mijn gedachten was mijn publiek net zo destructief kritisch als ikzelf. Dat brengt om te beginnen al een lekkere spanning met zich mee. Wat ik ook niet wist was welke effecten spanning op je uitvoering heeft, de zweethanden van de spreekbeurt was ik al lang vergeten.

Ik zat uiteindelijk op het toneel, veilig weggedoken achter de bladmuziek. De partijen waren op zich niet zo heel nuttig voor me, want ik had op dat moment totaal geen snelheid van lezen, ik wist net wat de symbolen voorstelden en daar hield het mee op. Ik speelde het programma dus eigenlijk uit mijn hoofd, zo ingesleten was het na noot voor noot instuderen.

Ik kwam alle stukken met hier en daar een hapering door, ontving het applaus met een stuntelige buiging en was door en door ontevreden. Het bleek niet alleen een taaie strijd om de noten voor het voetlicht te krijgen, het klonk voor mijn gevoel ook eens nergens naar. Zo veel minder dan de gitaarplaten die ik grijs draaide! Tja, op zo'n moment blijkt ook wat voor onhaalbaar verwachtingspatroon je eigenlijk hebt.

Het zou mooi geweest zijn om die ervaring op de gitaarles erna eens uitgebreid te bespreken. Het kwam er niet van, want ik had geen woorden om het gevoel van kwetsbaarheid, gebrek aan zelfvertrouwen en falen te omschrijven dat ik naar aanleiding van dat optreden voelde. Jammer, want de meeste gitaardocenten zullen die ervaringen best herkennen en het gevoel en de oplossing -als ze daaraantoe zijn gekomen, uiteraard- wel willen delen. Nu bleef het bij een commentaar als "het ging best wel goed" en daarna orde van de dag.

Die eerste ervaring weerhield me er echter niet van om het later nog eens te proberen. Er kwamen dus nog een paar gelegenheden meer, waarover ik geenszins tevreden was, maar waarbij ik toch de waardering van het publiek voor mijn strijd ontving.

De eerste van mijn gitaardocenten, die zich in mijn geval serieus met het voorspelen bezighield, was Ed Westerik. De eerste jaren waren het praktische tips, en toen we meer en meer het gevoelsmatige aspect van musiceren in de lessen betrokken, kwamen de psychologische en emotionele aspecten aan de orde.

Een paar eyeopeners van hem:

- Voorbereiding is het halve werk.
- Het publiek is niet je vijand.
- Wacht met je oordeel tot na het concert.
- Concentreer je op de muziek.
- Geniet van jezelf tijdens het voorspelen.

Voorbereiding is het halve Werk…

Voorbereiding is een goed begin voor een optreden (vandaar het halve werk). Een open deur waar velen toch nog tegenop botsen. Het is erg verleidelijk om te rekenen op een Goddelijke inspiratie op het moment dat je het toneel betreedt. *Wat je er niet in stopt, kan er nooit uitkomen.*

Een paar punten van voorbereiding:

- Kies geen repertoire dat je slechts gedeeltelijk beheerst.
- Richt je bij de studie op de uitvoering: dat is een tweefasenstructuur:
    - Oefenen: hierin leer je het stuk en los je de problemen van de lastige passages op.
    - Spelen: hierin richt je jezelf op de uitvoering. Het is dan niet toegestaan om tussentijds even te stoppen en plekjes te herhalen.
- Zorg ervoor dat je op ieder moment weet, waar je in de volgende maten naartoe moet.
- Richt je op de continuïteit van het stuk. Je weet vaak hoe je een stuk wilt horen. Werk dat uitvoeringsidee in een vloeiende lijn uit.

- Zorg dat je het stuk uit je hoofd kent.
- Neem jezelf op en evalueer de opname.

Het publiek is niet je Vijand...

Het meeste publiek komt bij concerten om naar muziek te luisteren ter lering ende vermaak, een enkele recensent daargelaten, die de materie graag een beetje kritisch benadert en daarom een vergrootglas legt op zaken die mislopen. Het gros van de mensen komt ongewapend, zonder rotte tomaten en eieren. Het overgrote deel van het publiek komt ook zonder partituur waarmee ze exact kunnen controleren of je iedere noot wel pakt.

Het publiek is geen vijand waartegen je jezelf achter een muziekstandaard moet verschansen. Zorg dat je contact hebt met je publiek. Dat wilde zeggen: De muziekstandaard zo laag mogelijk, zodat het publiek je kan zien en het geluid ongehinderd de zaal in kan. Probeer als het even kan helemaal zonder standaard te spelen, dat wil zeggen uit het hoofd.

Je hoeft overigens het publiek niet bewust aan te kijken, want dat leidt alleen maar af.

Wacht met je Oordeel tot na het Concert

Een andere en net zo belangrijke tip is "Wacht met je oordeel tot na het concert." Evalueren is OK, maar het doet je muziek geen goed als je tijdens het spelen daarmee begint.

Ik heb gemerkt dat bij voorspelen een bijzondere psychologische constructie gaat werken: de strijd tussen twee delen van jezelf: heel kort door de bocht het constructieve deel en het destructieve deel. Dit is kort door de bocht, omdat het meer een resultaat dan een drijfveer aangeeft. De reden dat je destructieve deel je iets influistert, kan best je muzikale overlevingskansen als achtergrond hebben.

Het constructieve deel streeft de perfecte muzikale uitvoering en expressie na, het destructieve deel haalt alles uit de kast om je daarvan af te brengen, of zelfs af te laten gaan. Het is iets van de constructie van het engeltje en het duiveltje die beiden ontzettend druk zijn om een onschuldige ziel iets in het oor te fluisteren.

Een van de instrumenten van de destructieve kant is de tussentijdse evaluatie. “Pas op, daar komt die zware barré greep”, “Hmm, dat ging maar net goed...” of “Zak, ik zei je nog, dat je daar op moest passen, moet je nou horen!” “De vorige keer ging dat veel beter!” Je kunt wel raden wat dit soort interne interferentie met je concentratie en je moreel doet.

Evalueren wil nog weleens interfereren met je spel. Wacht dus met evalueren op zijn vroegst tot het moment dat je het toneel bent afgelopen.

Makkelijk gezegd? Makkelijk is het inderdaad niet, maar het is wel het proberen waard.

Concentreer je op de Muziek

Deze tip omvat twee belangrijke zaken voor een succesvol optreden, het concentreren en het doel van die concentratie.

Concentratie is van groot belang bij voorspelen. Probeer voordat je de eerste noot van een stuk laat klinken even een meditatief moment te pakken om die concentratie een kans te geven. Bedenk je met welk stuk muziek, met welk verhaal je bezig bent, en richt je daarop. Probeer je ademhaling te synchroniseren met de adem van de muziek die je speelt.

Het doel van die concentratie is de muziek. Niet de techniek, die is een hulpmiddel om muziek te maken. De muziek staat boven de techniek. Vooral bij lastige passages vind ik het een moeilijke stelling, omdat je zo verdraaid druk bezig bent om een technische moeilijkheid te overbruggen. Maar het blijkt waar, op het moment dat je jezelf louter op techniek concentreert, lijdt de muziek daaronder.

Geniet van jezelf tijdens het Voorspelen

Met deze stelling heb ik het zelf vaak moeilijk gehad, zeker bij die optredens die min of meer uit masochisme voortkwamen. In dat geval mág je immers niet genieten, toch? Bovendien, met al die zelfkritiek kom je eigenlijk niet aan genieten toe.

Toch heb ik één concert gehad, waarbij ik dat heb gekund, het eerste Concert bij Kaarslicht dat wij (DOS Amigos, Hans en ik) ooit in Delden hebben gespeeld.

Daar heb ik zitten genieten op het podium. Het resultaat: je merkt hoe mooi een paar *Inventionen* van Bach in elkaar zitten en hoe goed ze samenklinken, je merkt hoe de akoestiek van de kerk waarin we speelden je mee kan helpen om te ademen bij een *Aria* van Hasse. En het wonderlijkste van allemaal, ik kan jezelf eigenlijk geen fatale missers op die avond herinneren. En zo heb je aan het einde van de rit op zijn minst net zo genoten van het concert als het publiek.

Vandaar het belang hiervan, geniet ook van jezelf!